

Alter the Behavior of Police During Interrogation? A Mock Crime-and-Investigation Study / Saul M. Kassin, Jeff Kukucka, Victoria Z. Lawson and John DeCarlo // *Law and Human Behavior*. – 2014. – V. 38. – №1. – P. 73–83. **10.** *Kassin Saul M.* The Social Psychology of False Confessions: Compliance, Internalization, and Confabulation / Saul M. Kassin and Katherine L. Kiechel // *Psychological Science*. – 1996. – V. 7. – № 3. – P. 125–128. **11.** *Kassin Saul M.* Interviewing suspects: Practice, science, and future directions / Saul M. Kassin, Sara C. Appleby, Jennifer Torkildson Perillo // *Criminological Psychology*. – Legal Criminol Psychol, 2010. – V. 15. – №. 1. – P. 46–47. **12.** *Soukara S.* What really happens in police interviews of suspects? Tactics and confessions / S. Soukara, R. Bull, A. Vrij, M. Turner, J. Cherryman // *Psychology, Crime and Law*. – 2009. – V. 15. – №6. – P. 493–506. **13.** *Police and Criminal Evidence Act 1984.* (UK) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://police.homeoffice.gov.uk/operational-policing/powers-race-codes/race-code-intro/> **14.** *Грошевий Ю. М.* Докази і доказування у кримінальному процесі: науково-практичний посібник / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. – К. : КНТ, Видавець Фурса С. Я., 2006. – С. 176. **15.** *Чорноус Ю. М.* Реалізація принципу змагальності на досудовому слідстві: проблемні питання / Ю. М. Чорноус // *Право України*. – 2008. – №6. – С. 132. **16.** *Костін М. В.* Допустимість способів захисту для забезпечення його публічних та особистих інтересів / М. В. Костін // *Право України*. – 2006. – № 8. – С. 101. **17.** *Романов С. В.* Право підозрюваного и обвиняемого на защиту: пределы осуществления, возможность и последствия злоупотребления / С. В. Романов // *Вестник Московского университета*. – Серия 11. Право. – 2008. – №4. – С. 30–37. **18.** *Нафиев С. Х.* Право на защиту – не беспредельно / С. Х. Нафиев, А. Л. Васин // *Законность*. – М., 1999. – № 4. – С. 6. **19.** *Тертишник В. М.* Гарантії прав і свобод людини та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.09 / В. М. Тертишник. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 19.

УДК 343.81

О. М. ЖУК

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ЮРИДИЧНІ КАТЕГОРІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Розглядається соціально-правова природа ресоціалізації засуджених до позбавлення волі, соціальна та трудова реабілітація, взаємодія ресоціалізації, реабілітації та соціальної адаптації. Соціальна реабілітація осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, являє собою двохетапний процес, який складається з їх підготовки до життя на волі та надання соціальної допомоги після звільнення. Основною метою соціальної реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, є відновлення у особистості суспільно корисних зв'язків, навичок, звичок, кваліфікацію та пристосування до життя в суспільстві.

Ключові слова: ресоціалізація, реабілітація, соціальна та трудова реабілітація, соціалізація, десоціалізація, пенітенціарна та постпенітенціарна ресоціалізація.

Жук Е. Н. Ресоциализация и реабилитация – как юридические категории уголовно-исполнительного права

Рассматривается социально-правовая природа ресоциализации осужденных к лишению свободы, социальная и трудовая реабилитация, взаимодействие ресоциализации

© ЖУК Олена Миколаївна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ

ции, реабилитации и социальной адаптации. Социальная реабилитация лиц, освобожденных из мест лишения свободы, представляет собой двухэтапный процесс, который состоит из их подготовки к жизни на свободе и предоставления социальной помощи после освобождения. Основной целью социальной реабилитации лиц, освобожденных из мест лишения свободы, является восстановление в личности общественно-полезных связей, навыков, привычек, квалификации и приспособления к жизни в обществе.

Ключевые слова: ресоциализация, реабилитация, социальная и трудовая реабилитация, социализация, десоциализация, пенитенциарная и постпенитенциарная ресоциализация.

Zhuk Elena. Correction and training – both legal category of penal law

In the article the socio-legal nature of correction to imprisonment, social and vocational education, cooperation and remedial education. Social correcting people who are released from prison, is a two-step process that consists of preparing them to live in freedom and social assistance after release. The main goal of social correction of persons released from prison, is the restoration of the individual public utility connections, skills, habits, skills and adapt to life in society.

Key words: Corrections, education, social and vocational training, correction in prison and after release.

Проблема ресоціалізації, тривалий час перебуває у центрі уваги кримінологів і фахівців в галузі кримінального, кримінально-виконавчого права, педагогіки, психології, соціології та інших суспільних наук. «Ресоціалізація» – поняття соціальне, яке за визначенням Ю.В. Жулевої означає «поновлення або повторність дії, яка є протидією соціальній деградації особистості»¹.

Ресоціалізація – поняття багатопланове, яке, з одного боку, може бути визначене як система заходів протидії десоціалізації особистості а з іншого боку – процес повторного внутрішнього пристосування особистості до життя в суспільстві. Деякі вчені під ресоціалізацією засуджених розуміють процес відновлення втрачених або ослаблених під час відбування кримінального покарання їхніх соціальних зв'язків, функцій і статусу, засвоєння ними стандартів поведінки і ціннісних орієнтацій та усвідомлення правових, моральних і інших норм, які регулюють суспільне життя. На нашу думку, такий підхід характеризує лише одну сторону багатогранного процесу ресоціалізації, оскільки відповіді на питання коли, яким чином і під впливом яких факторів відбувається відновлення соціального статусу особистості він не дає.

У Кримінально-виконавчому кодексі України дається поняття ресоціалізації в місцях позбавлення волі як “свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, де засоби виправлення і ресоціалізації засуджених застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру суспільної небезпеки і мотивів вчиненого злочину та поведінки засудженого під час відбування покарання. До основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених відноситься порядок виконання та відбування пока-

рання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання та громадський вплив².

В сучасній юридичній літературі представлені різні точки зору вчених на процес та поняття ресоціалізації. Так, відомий вчений-юрист М.О. Стручков розглядає ресоціалізацію як процес, “який складається з двох етапів – пенітенціарного (під час перебування в місцях позбавлення волі) та постпенітенціарного (після звільнення засудженого з місць позбавлення волі). При цьому до процесу ресоціалізації він відносить і профілактичний вплив на осіб з відхиляючою поведінкою³.

А.А. Волошина розглядає ресоціалізацію колишніх в’язнів тільки як постпенітенціарну “роботу з дармоїдцями, п’яницями, раніше засудженими, які не стали на шлях виправлення”, підкреслюючи у цьому процесі роль органів внутрішніх справ, державної влади, управління та суспільних організацій⁴.

В.Б. Писарев вважає ресоціалізацію комплексною проблемою, “яка включає в себе адаптацію засудженого в умовах виконання покарань з метою його виправлення та перевиховання, підготовку засудженого до звільнення та соціальну адаптацію до умов життя на волі”⁵.

В.І. Позняков, аналізуючи ресоціалізацію неповнолітніх, підкреслює, що це єдиний еволюційний процес, що включає в себе соціалізацію, яка почалася до засудження, і продовжується в місцях позбавлення волі і після звільнення в умовах життя на волі. На його погляд, „розв’язання проблеми ресоціалізації осіб, які відбувають кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі, потребує врахування багатьох факторів, у тому числі вікових особливостей засуджених⁶.

І.Г. Богатирьов під ресоціалізацією розуміє « виправлення засудженого, формування у нього законослухняної поведінки, стимулювання становлення на життєву позицію, яка відповідає соціальним нормам, шляхом відновлення, збереження та розвитку соціально-корисних якостей і відносин під час відбування покарання та соціальної адаптації після звільнення з місць позбавлення волі»⁷.

С.Я. Фаренюк, В.О. Корчинський вважають, що для «успішної ресоціалізації виправлення і перевиховання засуджених необхідне створення єдиної системи правового регулювання виконання покарань, яка відносилася б до пенітенціарного та постпенітенціарного етапу перебування засудженого в місцях позбавлення волі»⁸.

Поняття „ресоціалізації” як соціально-правову категорію неможливо розглядати, не аналізуючи такі поняття як „реабілітація” та „адаптація”, які часто зустрічаються в юридичній літературі та взаємопов’язані між собою. Реабілітація тісно пов’язана з ресоціалізацією, але зосереджується виключно на постпенітенціарному періоді, тобто після звільнення засудженого, коли звільнений проходить знову процес адаптації – шукає роботу, житло, встановлює соціальні зв’язки, навчається в освітніх закладах, на курсах, ПТУ тощо. Ресоціалізація ж більш широке поняття, ніж реабіліта-

ція, оскільки охоплює і пенітенціарний період, тобто термін відбування покарання в місцях позбавлення волі.

На наш погляд, під **ресоціалізацією засуджених** необхідно розуміти процес відновлення особи, яка вчинила злочин і засуджена до покарання, як соціалізованого члена суспільства, що здійснюється на основі застосування до неї комплексу правових, організаційних, психолого-педагогічних, виховних та інших заходів впливу на різних етапах кримінальної відповідальності з метою недопущення здійснення повторних протиправних діянь та повернення її до самостійного загальноприйнятого соціального життя в суспільстві.

Одночасно з визначенням поняття ресоціалізації засуджених виникає необхідність у визначенні поняття соціальної реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, до якого необхідно віднести як підготовку засудженого до звільнення, так і надання йому, вже звільненому від відбування покарання, соціальної, правової, медичної, психологічної, побутової та трудової допомоги, можливості професійного навчання і перенавчання по новій спеціальності з метою відновлення у нього потрібних навиків і зв'язків для пристосування до загальноприйнятих умов життя в суспільстві.

До ресоціалізації як загального поняття необхідно віднести як пенітенціарний, так і постпенітенціарний вплив на особистість з метою її виховання в місцях позбавлення волі та адаптації до умов життя після відбуття кримінального покарання. Під пенітенціарною ресоціалізацією необхідно розуміти процес відновлення соціального статусу особистості, який відбувається під впливом застосування до засудженого комплексу правових, організаційних, педагогічних, психологічних, виховних та інших заходів впливу під час виконання покарання.

В юридичній літературі поряд з поняттям «ресоціалізації» широко вживається термін «реабілітація».

Термін “реабілітація” походить від латинського слова „*rehabilitio*” – (відновлення), знайшов відображення в юриспруденції і медицині. В медицині під реабілітацією розуміють усунення наслідків хвороби або травми, а також комплекс медичних, психологічних та інших заходів, які спрямовані на відновлення порушених функцій організму та працездатності хворих і інвалідів. У правовому аспекті реабілітація – це відновлення в правах, наприклад, реабілітація колишніх в'язнів тоталітарного режиму, реабілітація при перегляді справи та судового вироку при відсутності складу злочину або постановою про припинення справи про адміністративне правопорушення та інше. Такі визначення терміну не розкривають повністю його сутності, оскільки в соціальній сфері існують специфічні елементи реабілітації, як чітко визначеної категорії людей, а не тільки осіб, які звільняються з місць позбавлення волі. Мова йде про повну соціальну реабілітацію і про зняття обвинувачення або судимості.

Дослідження проблеми соціальної реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, зумовлюється тим, що особа, яка відбула покарання і

звільняється на волю, неминуче має істотні соціальні деформації. Ізоляція від суспільства, специфічне середовище УВП, яке різко відрізняється від звичного для засудженого способу життя, злочинна субкультура, специфічні умови життя, в яких деякі засуджені перебувають протягом кількох років, негативно впливають на їх особистості.

Більшість з ув'язнених втрачають трудові професійні навички, сімейні зв'язки, стають дратівливими та озлобленими, особливо, якщо за вироком суду мають тривалі строки позбавлення волі. В місцях позбавлення волі вони збагачуються кримінальним досвідом, стають більш схильними до вчинення нових злочинів. Про наявність цієї проблеми свідчать дані про динаміку повторної злочинності, яка залишається високою.

При розгляді реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, мова іде про специфічну соціальну категорію – колишніх засуджених, які відбули покарання в ізолюваному від суспільства середовищі, із специфічними умовами життя та розвинутою злочинною субкультурою. Після звільнення вони мають відновити втрачені ними трудові, професійні навички, сімейні стосунки, знайти роботу, житло та інше, тобто повернутися в суспільство і у подальшому житті дотримуватись існуючих в суспільстві соціальних норм. Досягнення цієї мети потребує вивчення і визначення поняття соціальної реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, саме в соціальному аспекті для того, щоб допомогти звільненим жінкам повернутися в суспільство, а якщо потрібно, то й виробити необхідні для ведення соціально корисного способу життя якості.

Соціальна реабілітація осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, являє собою двоетапний процес, який складається з їх підготовки до життя на волі та надання соціальної допомоги після звільнення.

У соціальній реабілітації жінок, що звільняються з місць позбавлення волі, присутній істотний елемент ресоціалізації, пов'язаний із трансформуванням свідомості і їхньої соціальної поведінки у відповідності з критеріями суспільної нормативності. Соціальна реабілітація при цьому розглядається як процес, який супроводжує відносини між суспільством, його інститутами та суб'єктом адаптації, тобто як актуальний контекст соціальних умов адаптації, що впливає на характер, спрямованість і успішність процесу ресоціалізації. Метою керування процесом соціальної реабілітації жінок, звільнених з місць позбавлення волі, є відновлення їхнього об'єктивного і суб'єктивного статусу повноправних громадян, які дотримуються правових і моральних норм поведінки. Перша задача стосується суспільства, вона забезпечує відновлення об'єктивних параметрів їх статусу, а друга – самого індивіда, і визначає нормалізацію суб'єктивних характеристик звільненого.

Таким чином можна дати визначення поняття **соціальної реабілітації звільнених з місць позбавлення волі** як процесу підготовки осіб, у яких закінчується строк відбування покарання в УВП та надання їм поступової допомоги, яка реалізується у вигляді комплексу заходів соціаль-

ного, правового, виховного та кримінологічного характеру, направлено на відновлення, а при необхідності і на набуття цими особами особистих якостей, що дозволяють їм вести законслухняний і соціально-корисний спосіб життя.

Основною метою соціальної реабілітації жінок, звільнених з місць позбавлення волі, є відновлення у особистості суспільно-корисних зв'язків, навичок, звичок, кваліфікації та пристосування до життя в суспільстві.

До соціальної реабілітації необхідно віднести комплекс заходів з надання в постпенітенціарний період соціальної, правової, медичної, психологічної допомоги та забезпеченістю житлом з метою пристосування звільненого до умов життя на волі, які будуть розглянуті вище.

Виходячи з вищерозглянутого, можна зробити такі висновки:

по-перше, до поняття ресоціалізація засуджених слід відносити процес становлення особи, як соціального члена суспільства, що здійснюється на основі застосування до особи, яка вчинила злочин і засуджена за нього, комплексу правових, організаційних, психологічних, виховних та інших заходів впливу на різних етапах кримінальної відповідальності з метою недопущення здійснення повторних протиправних діянь та повернення її до самостійного загальноприйнятого суспільно-нормального життя в суспільстві;

по-друге, ресоціалізація як соціально-правова категорія охоплює різні сторони оновлення соціальних зв'язків як під час відбування покарання, так і після звільнення з місць позбавлення волі, тому її необхідно розділяти на пенітенціарну і постпенітенціарну. Пенітенціарна ресоціалізація являє собою звикання засудженого до умов позбавлення волі та вироблення у нього законслухняної поведінки в установі, де він відбуває покарання за вчинений ним злочин, коли особа проходить соціальну адаптацію, вирішує житлову проблему, працевлаштовується і потребує медичної та психологічної допомоги, фінансової та державної підтримки. До постпенітенціарної ресоціалізації необхідно віднести комплекс заходів з трудового та побутового влаштування і встановлення зв'язків у звільненого з метою його подальшої соціальної реабілітації після звільнення на волю;

по-третє, до поняття «ресоціалізація засуджених» слід відносити процес становлення особи як соціального члена суспільства, що здійснюється на основі застосування до особи, яка вчинила злочин і засуджена за нього, комплексу правових, організаційних, психологічних, виховних та інших заходів впливу на різних етапах кримінальної відповідальності з метою недопущення здійснення протиправних діянь та повернення її до самостійного загальноприйнятого суспільно-нормального життя в суспільстві;

по-четверте, реабілітація – це відновлення у особи, яка відбула покарання у місцях позбавлення волі, соціальних зв'язків та надання їй соціальної, медичної, психологічної допомоги та працевлаштування.

До соціальної реабілітації автор відносить процес підготовки осіб, у яких закінчується термін відбування покарання в установах виконання

покарань, шляхом надання їм постпенітенціарної допомоги, яка реалізується у вигляді комплексу заходів соціального, правового, виховного та кримінологічного характеру, направлено на відновлення, а за необхідності набуття цими особами особистих якостей, які дозволяють їм вести законослухняний та соціально-корисний спосіб життя. Трудова реабілітація передбачає допомогу органів державної влади та управління, центрів зайнятості населення у працевлаштуванні звільненого та наданні йому допомоги в одержанні професії.

1. Жулева Ю.В. Ресоциализация осужденных несовершеннолетних женского пола, отбывающих наказание в воспитательных колониях: правовые и криминологические аспекты : дис... канд. юрид. наук / Жулева Ю.В. – Рязань, 2000. – С. 27. 2. Кримінально-виконавчий кодекс України. – К. : Атіка, 2003. – 4-5-3. Стручков Н.А. Курс исправительно-трудового права: Проблемы особенной части / Стручков Н.А. – М. : Юриздат, 1985 – С. 78. 4. Волошина А.А. Создание службы ресоциализации – насущная проблема времени / А.А. Волошина // Связь юридической науки и практики. – М., 1986. – С. 323. 5. Писарев В.Б. Ресоциализация освобожденных от отбывания наказания / В.Б. Писарев // Исправление, наказание и социальная адаптация осужденных : сб. ВНИИ МВД. – М., 1990. – №5. – С. 4. 6. Поздняков В.И. Проблема ресоциализации осужденных – несовершеннолетних / В.И. Поздняков // Проблемы исполнения наказания и социальная адаптация осужденных : сб. науч. трудов ВНИИ МВД СССР. – М., 1990. – С. 11-12. 7. Богатирьев И.Г. Створення системи ресоціалізації засуджених / І.Г. Богатирьев // Проблеми пенітенціарної теорії і практики . – К., 1998. – №3. – С. 12. 8. Фаренюк С.Я. Выпращенные засужденных – основна мета нового пенітенціарного законодавства / С.Я. Фаренюк, В.О. Корчинський // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К., 1998. – С. 7.

УДК 343.13

О. В. БІЛОУС

ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Досліджено питання законодавчої регламентації проникнення до житла чи іншого володіння особи під час кримінального провадження. Проаналізовано кримінальне процесуальне законодавство, виявлено недоліки правової регламентації та розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства, що визначає порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Ключові слова: житло, інше володіння особи, недоторканість житла, проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Белоус О.В. Законодательная регламентация проникновения в жилище или иное владение лица в ходе уголовного производства

Исследованы вопросы законодательной регламентации проникновения в жилище или иное владение лица в ходе уголовного производства. Проанализировано уголовное

© БІЛОУС Олег Валерійович – здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ